

**Васильченко Анастасія Ігорівна,
Новодон Тетяна Олександрівна,
Тарнавська Наталія Петрівна**

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

КАЗКА ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ДИТИНИ

Казка є невід'ємним елементом у вихованні дітей. Вона доступною мовою вчить дітей життя. Діти беруть з них багато корисних для себе знань: перші уявлення про час та простір, про зв'язки людини з природою, з предметним світом. Казки дозволяють дитині вперше відчувати хоробрість і стійкість, побачити добро і зло [1,с.3].

Мета статті: визначити вплив казки на виховання та розвиток дошкільника.

Це питання досліджувало багато вчених та філософів усього світу. Зокрема, видатний український педагог В.О. Сухомлинський у книзі «Серце віддаю дітям», Л.Б. Фесюкова «Воспитание сказкой», А.Н. Афанасьєв, К.Д. Ушинський та багато інших.

Розглянемо казку як художній твір.

Казки – це колективно створені і традиційно зберігаються народом усні прозові художні розповіді такого реального змісту, що по необхідності вимагає використання прийомів неправдоподібного зображення реальності. Вони не повторюються більше ні в якому іншому жанрі фольклору.

Відмінність казкового вимислу від вимислу, який зустрічається в інших фольклорних творах, - початкове, генетичне. Казка відображає давні уявлення народу про життя та смерть, добро і зло, розрахована на усну передачу, тому один і той же сюжет має декілька варіантів. Казкові історії носять фантастичний характер, але вони не є простою фантазією казкаря. А.Н.Афанасьєв писав: «Казка не пуста вигадка, в ній, як і взагалі у всіх творіннях цілого народу, не могло бути і насправді нема ні навмисно складеної брехні, ні навмисного відхилення від дійсності світу» [2,с.114]. У казках завжди перемагає добро – це дуже важливо у вихованні дітей на казках. Тоді дитині легше буде справлятися з життєвими труднощами. Життя внесе свої корективи, але в підсвідомості нічого не пропадає. Тисячі років казка накопичувала духовний досвід народу, здійснювала вплив дивовижної сили на людську душу, виховувала, допомагала ставати мудрішими. В ній поєдналися основи народної етики, віками вироблені правила моралі, загальнолюдські ідеали. Потаємний сенс казки здійснюється через працю: тільки мислячому, допитливому, працьовитому читачу відкриє вона свою душу. «Казку треба слухати в вечері чи вночі, в царствуючій темноті, яка знімає з речей їх знайомий вид і надає їм новий, несподіваний та таємничий» (І.А.Ильїн) [2,с.115]. Для читання казок варто вибрати

«правильний» час, коли дитина буде спокійна і в доброму гуморі. Можна робити це перед сном, коли є час обговорити казку. Читати потрібно із задоволенням і не відволікатися, це принесе більше користі і позитивних емоцій. Казки розширюють пізнання дітей. Тож роль дитячих казок у вихованні дітей не може бути не поміченою. Дитина, уявивши образи, вчиться розуміти внутрішній світ героїв, співпереживати їм і вірити в сили добра. Роль дитячих казок не обмежується тільки приємним проведенням часу. Діти, яким з раннього дитинства читалися казки, швидше починають говорити, правильно висловлюючись. Казка допомагає формувати основи поведінки і спілкування. Дитячі казки розвивають фантазію і уяву дитини, а так само його творчий потенціал.

На думку В.Сухомлинського, казка – активне естетичне мистецтво, яке захоплює усі сфери духовного життя дитини: розум, почуття, уяву, волю. Казковий жанр розвиває мислення кожної дитини, сприяє створенню інтелектуальної атмосфери в дитячому колективі. Вона володіє почуттями дітей, тому що через казку діти пізнають світ не тільки розумом, але й серцем. «Діти розуміють ідею лише тоді, коли вона втілена у яскравих образах. А казка – благородне і ніким незамінне джерело виховання любові до Вітчизни». На думку педагога, музика, уява, казка, мистецтво допомагають дитині розвинути свої духовні сили, особливо велике задоволення у дітей викликає прослуховування казок або музики казкового характеру [3].

Т.П.Гаврилова звертає увагу на те, що здатність людини емоційно співчувати розвивається поступово, під впливом читання художньої літератури, і особливо в ранньому дитинстві та в молодшому шкільному віці – завдяки систематичному читанню казок. Сучасними дослідниками ведеться пошук шляхів і засобів виховання моральних почуттів дітей. С.А.Литвиненко розкриває ефективність формування цих почуттів у дітей через цілеспрямованість, систематичність гуманістичного впливу засобом казки [4]. Дослідження психологів (Л.С.Виготський, Б.М.Теплов) та педагогів (А.М.Богуш, Н.П.Сакуліна, Є.О.Фльоріна) доводять, що творча діяльність відповідає потребам та можливостям дітей дошкільного віку, та визначають, що головна її цінність не в створенні певного продукту, а в самореалізації та самовдосконаленні дитини. Як вважають багато педагогів світу, чим раніше й міцніше сформується у дітей уявлення про дружбу, повагу, відданість, самопожертву і т.д., тим менш демонстративно-негативними будуть їхні вчинки у майбутньому. Цьому великою мірою сприяють заняття з літератури, на яких використовуються матеріали з народознавства, різних видів мистецтва, а саме вивчення обрядів, звичаїв, традицій, культурних надбань, що об'єднуються єдиною формою – казкою. Саме через визначення казкового твору як засобу морального виховання в різних і доступних формах передається дітям народна мудрість, розширюється їх кругозір, поліпшується спілкування.

Базова програма розвитку дітей дошкільного віку «Я у світі» визначає однією з вкрай важливих і актуальних проблем – розвиток словесної творчості дошкільнят. У стихійному пошуку нових методів і технологій, спрямованих на його реалізацію, незаслужено поза увагою залишається такий ефективний і перевірений часом засіб розвитку словесної творчості як казка. А саме казка як найкраще активізує дитячу уяву і творчість, служить зразком зв'язної розповіді і літературної мови, джерелом образів і сюжетів.

Українська народна творчість, яка характеризується оптимізмом, утвердженням добра, особливою теплотою, є ефективним засобом формування уявлень дитини про світ, у якому вона живе. Сьогодні, на жаль, втрачає своє виховне призначення важливий інститут соціалізації дитини – інститут бабусь і дідусів. Саме бабусині казки, дідусеві примовки розкривали перед дитиною навколишній світ з його образами різних стихій природи, рідної землі, добра і зла. Казка спонукає дитину до розмірковування, вибору, а інші фольклорні твори розкривають найрізноманітніші прояви людського буття [5, с.19].

Провідними засобами розвитку словесної творчості є: природа, фольклор, іграшки, театралізована діяльність, ілюстрації, розвиток поетичного слуху. Поряд з тим одним з найбільш ефективних та доступних засобів розвитку словесної творчості є казка, яка служить зразком побудови зв'язної розповіді, яскравих образів, літературної мови. Вона активізує дитячу фантазію, спонукаючи до творчості. У науковій літературі широко представлено систему методів роботи з казкою.

Розглянемо одну з методик роботи з казкою:

- придумування продовження казки;
- зміна кінцівки казки;
- спільне розв'язання проблемного питання, поставленого до казки;
- зміна ситуацій у знайомих казках;
- зміна характерів персонажів казки;
- складання казки з персонажами з інших казок;
- складання нової казки за допомогою різних опорних елементів: малюнків, відео, схеми [6, с.11].

«Сказка – ложь, да в ней намек, добрым молодцам урок» З'ясувати цей не завжди прямо сформований «намеком», з'ясувати його суть, взяти для себе урок – ось головна задача дитини після того як вона познайомиться зі змістом казки [1, с.8].

Однією з важливих задач є формування екологічної культури дітей, починаючи ще з раннього віку. Казка доносить до дитини уявлення про природу: звірів, квітів, дерев і т.д.[1, с.18]. Казка може носити й лікувальні цілі. Для цього є спеціальна форма роботи – казкотерапія. Казкотерапія – це створення особливої казкової атмосфери, яка робить мрії дитини дійсністю, дозволяє дитині вступити у боротьбу зі своїми

страхами, комплексами. Казку для казкотерапії слід складати для кожної дитини окремо, з урахуванням її особливостей, відштовхуючись від тих проблем та страхів, які притаманні конкретній дитині. Така казка повинна надати малюку можливість вдатися до самоаналізу. Головний герой переживає ті ж емоції, що і малюк, долає ті ж страхи та комплекси, знаходить виходи із проблемної ситуації. Таким чином, дитина порівнює себе з персонажем, аналізує його поведінку і, як результат, вчиться долати труднощі у реальному житті. Надаємо перелік казок під час читання яких, вирішуються вище описані нами завдання:

Казкові твори	Які якості виховує у дитині
«Коза-дереза»	Порядність, щирість, люб`язність, чуйність, товариськість, повага до друзів.
«Цап та баран»	Доброта, порядність, щирість у стосунках, дружелюбність, поступливість.
«Лисичка та Журавель»	Доброта, порядність. Товариськість, щирість, гостинність.
«Телесик»	Любов та повага до батьків, порядність, чуйність, сміливість, мужність.
«Кирило Кожум`яка»	Повага до старших, доброта, чуйність, відвага, взаємодопомога, товариськість.
«Котигорошко»	Шанобливе ставлення до матері, любов до землі, порядність, чуйність, хоробрість, мужність.

Отже, для дитини казка – це його життя. Це різнокольоровий, рівнодійовий світ, де дитина є головним героєм, який протистоїть злу і допомагає добру. Казка готує дитину до майбутнього життя в реальному світі та показує на прикладах подолання труднощів. Формує моральні якості, які залишаться з дитиною на все життя. Необхідно пам'ятати батькам та педагогам важливість читання казок, віршиків, гратися з дитиною та вміти аналізувати власні дії.

Список використаної літератури

1. Фесюкова Л.Б. Воспитание сказкой: Для работы с детьми дошкольного возраста – М.:ООО «Фирма «Издательство АСТ»; Харьков: Фолио,2000. – 464. – С. 3-9.
2. Міронова Н. Роль казки на особистість дитини // Журнал «Дошкільне виховання», 2007. – № 5. – С. 12-13.
3. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. – К: Радянська школа,1980.
4. Литвиненко С.О. Виховання гуманних понять молодших школярів засобами української народної казки – Одеса,1994.

5. Марина Машовець. Казка і патріотизм // Журнал «Дитячий садок» , 2010. - № 33, С.18-19.
6. Казка як засіб розвитку словесної творчості // Журнал «Дошкільне виховання» , 2009. - №10. – С. 23-24.